

Afb. 1. Fraaie doubletten van *Pecten jacobaeus* (L.) afkomstig van de Spaanse Middellandse zee kust, de Costa del Sol.
Foto B. Entrop.

PECTEN JACOBÆUS (L.) EN DE PELGRIMS

door E. Ahn-van Oordt

Wie op de stranden van Spanje en Portugal mollusken verzamelt, zal zeker verrukt zijn wanneer hij een mooi exemplaar van de Jacobsmantel — *Pecten jacobaeus* (L.) vindt. De vondst is niet zo heel bijzonder, want de soort is langs deze kusten een algemene verschijning, alhoewel doubletten niet zo dik gezaaid liggen.

De kleppen van Pecten-soorten zijn in het algemeen zeer zwak door een slotband met elkaar verbonden.

Doubletten bemachtigen we meestal alleen via de vissers, die voor sigaren of goede woorden wel bereid zijn enige mooie exemplaren te bewaren of uit het vooronder van de schuit halen.

Mogelijk bent U echter niet op de hoogte van het feit, dat het zoeken naar *Pecten jacobaeus* (L.) niet een bezigheid is van vandaag of gisteren. Reeds in het begin van onze jaartelling zwierven pelgrims in het noordwesten van Spanje langs de vloedlijn en zochten ook naar deze schelp. Zij waren tevreden met een halve klep, meestal de bolle klep. Deze werd op tas of hoed genaaid en als bewijs van hun pelgrimage naar eigen land meegenomen.

Bedevaart en pelgrimage zijn altijd belangrijke gebeurtenissen in het leven van de mens geweest. Men heeft altijd behoefte gevoeld om gewijde of heilige plaatsen te bezoeken, teneinde aldaar kracht of genezing te vinden, dan wel vergeving van zonden.

Grieken reisden naar de tempels, waar orakels een blik in de toekomst verschaften; Israëllieten bezochten de tempel in Jeruzalem, terwijl Mekka als middelpunt van de Islam voor iedere Islamiet een magnetische kracht betekent.

Echter ook in de christelijke wereld zijn pelgrimstochten een bekende verschijningsvorm van christelijk leven.

Aanleiding tot de tochten naar het Heilige land was, dat de moeder van keizer Constantijn het heilige kruis had laten opgraven.

Heel lang hebben deze tochten voortgeduurd tot het moment dat de Saracenen het onmogelijk gingen maken. Dit was weer aanleiding tot de bekende kruistochten, waarbij men langs geweldadige weg de heilige plaats wenste te bereiken. De invloed van deze tochten op onze westerse beschaving is zeer groot geweest. Naast Jeruzalem kennen wij nog een stad als Rome, die tot op de dag van vandaag jaarlijks duizenden pelgrims trekt.

De stad waar wij het nu over willen hebben en die in relatie staat tot de *Pecten jacobaeus* (L.) ligt in het noordwesten van Spanje. Het is de stad Santiago de Compostella, waar zoals de overlevering het wil, het graf van de Heilige Jacobus te vinden is.

Door de eeuwen heen hebben vele pelgrims langs vier verschillende wegen de lange tocht ondernomen om te gaan naar dat ver afgelegen Santiago de Compostella. Geheel volgens de opdracht aan de dicipelen, was Jacobus uitgezworven om in verre landen het evangelie te prediken. In het begin van onze jaartelling predikte hij in Spanje, echter met matig succes. Daarom keerde hij met enkele volgelingen terug naar Jeruzalem, niet vermoedende dat hij eens weer in dit land zou terugkeren.

Afb. 2. Oude kaart waarop de wegen staan aangegeven, waarlangs de pelgrims naar Santiago de Compostella trokken.

Alleen de manier waarop was niet zo prettig.

Terug in Palestina werd Jacobus na enige tijd door Herodus Agrippa door ontvoering ter dood gebracht. Of het nu volgende verhaal op waarheid, dan wel op legende berust zal een vraagteken blijven.

Vrienden van Jacobus vonden zijn lijk en voerden dit naar de zee, waar zij een bijzondere boot aantroffen, waaraan zij het lichaam van Jacobus toevertrouwden. Zonder bemanning, maar bestuurd door een bovennatuurlijke kracht, koerste het schip naar het kustplaatsje Padron in Spanje waar Jacobus gepredikt had. Eerst werd Jacobus door volgelingen in Padron dat toen nog Iria heette begraven, maar later kreeg een kluizenaar genaamd Pelayo een visioen, waarin een nieuwe begraafplaats voor Jacobus werd aangeduid. En wel het huidige Santiago de Compostella. Koning Alfonso liet ter plaatse een kerk bouwen, die voortaan de kathedraal van het bisdom zou zijn.

In 997 werd Santiago door de Moorse krijgers verwoest, maar de graftombe bleef gespaard.

EEN VERRE REIS

Santiago werd de derde pelgrimsstad en trok van heinde en ver pelgrims naar dit afgelegen oord. Er waren vier verzamelplaatsen van waaruit de pelgrimsstoeten vertrokken (Afb. 2.) Een ervan is Parijs waar in de Rue de St. Denis aan de voet van de Tour St. Jaques de pelgrims zich verzamelden. Men trok langs vaste routes, die vaak gekenmerkt waren door herbergen en kloosters, welke het schelpmotief boven de deur hadden aangebracht, als teken voor een betrouwbare plaats waar overnacht kon worden. Ook langs de wegen was hier en daar een merkteken als wegwijzer aangebracht, dat ook het schelpteken droeg. De vier groepen verzamelden zich tenslotte bij Pamplona om daarna gezamenlijk op te trekken naar Santiago, waar men vermoeid maar blij van geest aankwam.

Daar werd gebeden bij het graf van de apostel en rustte men uit in de koele kloostergangen alvorens de terugreis weer met frisse moed te kunnen aanvaarden, maar niet nadat men nog één dag verder was getrokken om het stadje Padron te bezoeken, waar destijds het scheepje met het lichaam van de apostel was geland.

Daar zocht men dan langs het strand en tussen de rotsspleten naar de aangespoelde Pecten jacobaeus (L.). Ten teken dat men de lange pelgrimage had volbracht werd de schelp op hoed, mantel of tas bevestigd en thuis gekomen werd het schelpmotief soms in de deurpost gebeiteld. Dat de pelgrimage ook persoonlijk vruchten afwierp vertelt de overlevering die zegt, dat wanneer men de beloften aan het graf van de apostel gedaan hield, men daarmee het eeuwige heil verwierf.

PELGRIMAGE ALS GERECHTELIJKE STRAF

De tocht werd niet altijd vrijwillig ondernomen, maar de rechtbank bediende zich er van door hem als strafmaatregel te hanteren.

Uit deze pelgrimstochten, waarbij geestverwanten lang met elkaar optrokken en de gevaren trotseerden, ontstonden na thuiskomst vaak gilden, die echter aan het eind van de zestiende eeuw toch weer in verval raakten. Eén ervan bestaat heden ten dage nog en wel het St. Jacobsgilde in Haarlem, dat zowel katholieke als protestantse leden telt. Op de gildeprent, welke elk lid krijgt staat nog steeds St. Jacob met schelpen op de hoed en de mantel.

Afb. 3.
Prachtig
houtgesneden
kerkbeeld
voorstellende
de apostel
Jacobus als
pelgrim.
Op de hoed de
Pecten-schelp.

Hier en daar zal men nog wel eens een prachtig gesneden beeld tegenkomen in kloosters of museau dat de St. Jacobsschelp draagt. (Afb. 3.).

Dat men de meegebrachte schelpen een heilige kracht ging toekennen ligt voor de hand. Het waren immers voorwerpen afkomstig van een heilige plaats. Zo gaat het verhaal dat in 1106 een ridder van Apulie door aanraking van de pecten-schelp — meegebracht door een pelgrim — genezen werd van een kwaadaardig gezwel. Van de kracht, die van de schelpen zou uitgaan, getuigt ook het gedichtje van Uilenspiegel:

Pelgrim, schone pelgrim, kom hier
en toon de kracht van Uwe schelpen